

IMAGES OF WOMEN IN ANTIQUITY: EEN NIEUW PERSPECTIEF?

J.W. DRIJVERS

A. Cameron, A. Kuhrt (eds.), *Images of Women in Antiquity*, London, 1983.

De hier te bespreken bundel vormt de schriftelijke neerslag van een serie van 21 colleges over vrouwen in de oudheid, die in het jaar 1981-82 door het Ancient History Seminar van de Universiteit van Londen is georganiseerd. De bedoeling van deze colleges was een beeld te schetsen van vrouwen in antieke culturen, te beginnen in het vroege Nabije Oosten om dan via Griekenland en Rome te eindigen bij het opkomende Christendom en de vroege Middeleeuwen.

Geografisch wordt daarmee een groot gebied bestreken, zich uitstrekkend van Iran tot Ierland, waarbij overigens Voor-Azië centraal staat. Chronologisch wordt maar liefst een periode van meer dan drie millennia (ong. 2000 v. Chr. - ong. 1200 n. Chr.) overbrugd. Met deze chronologisering hebben de 'editors' Cameron en Kuhrt gekozen voor een zeer ruime interpretatie van de periode van de oudheid, terwijl het begrip 'antiquity' in de titel suggereert als zou het gaan om de beeldvorming van vrouwen in met name de Griekse en Romeinse samenlevingen en de culturen die daarmee in direct contact hebben gestaan. Hoewel de periodisering van de oudheid veel ruimer zou kunnen worden geïnterpreteerd dan ik hier doe, meen ik dat het boek hierin te ver gaat. De artikelen die het vroege Nabije Oosten en het Oude Egypte tot onderwerp hebben kunnen weliswaar nog tot de oudheid worden gerekend, maar het gaat hier om zulke specifieke culturen, die hun eigen vakkennis vereisen, dat ze voor een oud-historic(a)(us) buiten het aandachtsveld vallen. Datzelfde geldt in nog veel sterkere mate voor de artikelen over Keltische vrouwen en vrouwen in het Byzantijnse Rijk. Deze laatste twee kunnen niet meer tot de periode van de oudheid worden gerekend. Hiervan uitgaande vallen 7 artikelen buiten het begrip 'antiquity'; van de 11 die overblijven, gaan 3 artikelen over gespecialiseerde onderwerpen als vrouwen in het Jodendom en het Syrische Christendom, terwijl er gaan 'paper' over Romeinse vrouwen is opgenomen.

In hun inleiding stellen Cameron en Kuhrt met deze opzet van het boek 'comparatief materiaal over vrouwen in verschillende antieke beschavingen te willen aanreiken en tevens een impressie te willen geven van de onderzoeksresultaten die tot op heden op het gebied van de vrouwenstudies van de oudheid zijn bereikt. Het gaat dan voornamelijk om de onderzoeksresultaten in de Verenigde Staten en Engeland. Beide redactrices besluiten hun introductie met de opmerking: *It (het boek) offers much food for thought, both for feminists and historians.*

Deze laatste opmerking is ontegenzeggelijk waar. Het boek biedt inderdaad, vooral in ongunstige zin, veel stof tot nadenken. Het resultaat van mijn nadenken wil ik graag als historicus presenteren.

Het is mij bekend dat voor aanvang van de collegecycle aan medewerk(st)ers een aantal relevante titels van comparatieve studies is gesuggereerd, ongetwijfeld met de intentie de colleges en de bundel enige coherentie te geven. Eén van deze aanbevolen studies was: S. Ardenner (ed.), *Defining females: The Nature of Women in Society*, Londen, 1978. De grote waarde van dit boek met anthropologische artikelen ligt in het feit dat het de positie van de vrouw bepaalt in de samenleving, waarin zij leeft en die positie niet losmaakt van de samenleving, zoals helaas nog vaak gebeurt. Bovendien zijn vele van deze anthropologische studies te projecteren op andere culturen of bieden ze vaak onverwachte visies die het onderzoek naar de beeldvorming van vrouwen in de oudheid een geheel andere en vaak nieuwe invalshoek kunnen bieden. Bijna geen enkele contribuant(e) aan *Images of Women in Antiquity* heeft evenwel gebruik gemaakt van de suggesties voor comparatieve studies die een onderlinge samenhang van de artikelen had kunnen garanderen.

De 'editors' hebben gepoogd verband in het boek aan te brengen door de artikelen in categorieën als 'Women and Power' in te delen. Deze indeling is echter uiterst betrekkelijk, aangezien bepaalde bijdragen in meer dan één categorie ondergebracht hadden kunnen worden. Het artikel *Women and Wealth* van van Bremen had even goed en misschien zelfs wel beter onder het hoofdstuk 'Women and Power' kunnen worden gecategoriseerd in plaats van zoals nu onder de categorie 'The Economic Role of Women'. Zo zou ook de bijdrage van Robins over *The God God's Wife of Amun* bepaald niet hebben misstaan onder het hoofd 'Women in Religion and Cult'. Wat dan overblijft is een boek met 18 bijdragen die geen enkele relatie met elkaar hebben, afgezien van het centrale thema: vrouwen in de oudheid. Dat het gaat om van elkaar onafhankelijke artikelen wordt nog benadrukt door het door elkaar hanteren van verschillende notensystemen -het Harvard-systeem, dat refereert naar de uitgebreide bibliografie aan het eind van het boek, en het meer gebruikelijke filologische notensysteem- en het al dan niet vermelden van suggesties voor 'further reading'.

Het is de laatste jaren een twijfelachtige mode geworden om bijdragen aan congressen, symposia, of in dit geval een serie colleges, in de vorm van een bundel uit te geven. De vraag is of een dergelijke uitgave wel altijd gerechtvaardigd is, vooral wanneer het op de markt brengen ervan niet goed is doordacht. Een bundel wordt dan al gauw een verzameling losse bijdragen, waarvan de waarde als geheel kwestieus is, hoewel bepaalde artikelen afzonderlijk interessant of van belang kunnen zijn. Het opvallende is evenwel dat de artikelen die naar mijn mening werkelijk van belang zijn reeds in andere vorm zijn gepubliceerd of nog worden gepubliceerd. Drie van deze artikelen, die zich in het algemeen kenmerken door het uitwerken van een probleemstelling en proberen een reden aan te geven voor de positie van de vrouw in een bepaalde samenleving, wil ik hier noemen omdat ze in het Neder-

lands zijn verschenen: Heleen Sancisi-Weerdenburg, *Tweede Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis*, Nijmegen, 1981; Judith Herrin, *Eerste Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis*, Nijmegen, 1980; en Riet van Bremen, *Lampas*, 1984, no. 1. Vele artikelen blijven helaas steken in het signaleren van een omstandigheid waarin vrouwen verkeerden en het beschrijven van die omstandigheid, zonder de positie van de vrouw in een context te plaatsen (Walker, Pringle, Davies, Harvey e.a.). Bovendien zijn er bijdragen opgenomen die zo goed als niets toevoegen aan reeds bestaande kennis (o.a. Walker, Williams, Harvey).

Een factor die waarschijnlijk een rol heeft gespeeld bij het uitgeven van deze bundel, is dat boeken als deze zeer goed verkopen, vooral wanneer een aantal auteurs met klinkende namen (Pomeroy, Lefkowitz) een bijdrage hebben geleverd. Een goed voorbeeld daarvan is M.R. Lefkowitz' *Heroines and Hysterics*, Londen 1981., een bundeltje met niet bijster goede opstellen over vrouwen in de oudheid, maar verkopen doet het wel. Met dit soort boeken wordt de studie van vrouwen in de oudheid geen dienst bewezen en in het geval van *Images of Women in Antiquity* is een kans gemist om de vrouwenstudies van de oudheid een stap vooruit te brengen. Weliswaar weten we nu iets meer over bijvoorbeeld 'Hittite Birth Rituals', maar het boek als geheel mist het kader en de diepgang, waaraan de historic(a)(us) van de oudheid deze nieuw verworven kennis kan relateren.